

INCA I LA RENOVACIÓ EDUCATIVA

ANTONI J. COLOM CAÑELLAS

Conferència impartida en l'obertura de les II Jornades d'Estudis Locals. Inca, 29 d'Abril de 1995.

Dins el món de la Història de l'Educació i als Països Catalans es reconeix sota el nom de "renovació educativa" tot un moviment pedagògic que s'inicià al voltant del mil nou-cents i que essencialment implica l'entrada a la modernitat de la pràctica i de la teoria educativa. És el que els anglosaxons anomenen "Escola Nova", o els francòfons "Educació Activa", i que es distingeix, en el camp de l'acció escolar, fonamentalment, per l'activisme metodològic, pel paidocentrisme, per la democratització de les relacions humanes en el si de l'escola i pel realisme en els ensenyaments i continguts; pel que fa a la teorització, la seva caracterització ve donada per l'aplicació dels models d'inspiració biològica, psicològica i sociològica a l'hora de construir el coneixement pedagògic, per una orientació dels corrents científico-experimentals com a metodologia de recerca.

A nivell historiogràfic ha merescut sempre gran interès (1) perquè tanmateix, parlar de renovació educativa, implica descobrir, a l'indret del que es tracta, l'aplicació dels darrers corrents educatius internacionals, i per tant, analitzar pràctiques educatives molt avançades i creatives, al mateix temps que implica assumir uns nivells ideològics molt determinats, propis ja d'una societat capitalista, centrats sempre en el pensament democràtic i també en el progressisme polític.

En el cas de Mallorca, i per tant de la població d'Inca, és fa palès a tothom la dificultat d'implantació de tals perspectives, perquè tanmateix la formació de la classe

(1). Sense pretendre cap evidència d'exhaustivitat, cal recordar, al menys els següents llibres que se centren sobre el moviment de renovació educativa a Mallorca: A. J. Colom: Miquel Porcel i els inicis de l'activisme escolar a Mallorca, Centre d'Estudis Gabriel Alomar, Palma de Mca., 1984; A. J. Colom: Assaig d'història de l'Educació a la Mallorca Contemporània, UIB, Palma de Mallorca, 1991; A. J. Colom: J. Capò,

social burgesa fou sempre a l'illa ben minsa, ja que el control ideològic va estar detentat pel conservadorisme reaccionari, o per una burgesia provinciana que generalment es va moure pels indrets del pensament tradicional. (2)

Tant és així, que en la història de la renovació educativa a Mallorca no es detecta gairebé mai la presència de capital privat interessat en invertir en educació, (cas de Madrid o a Catalunya) ni dels poders públics locals (com a l'ajuntament de Barcelona); als nostres indrets, el moviment de renovació educativa fou protagonitzat majoritàriament pel professorat públic, fonamentalment els mestres, això sí, ben formats per l'Escola Normal (al manco des del 1918) i dinamitzats sempre per l'ànim d'en Joan Capó, inspector en cap d'ensenyament primari des del 1924.

Plantejat doncs el context de la meua intervenció, amb la brevetat que el sentit comú imposa, intentaré a partir d'ara una primera aproximació a les manifestacions renovadores que en el camp de l'educació ha donat la ciutat d'Inca. Dic que intentaré una primera aproximació, perquè tanmateix no serà aquesta una mostra ni d'exhaustivitat ni de profunditat respecte al tema triat; el meu objectiu se centra sols en intentar unes pinzellades que en tot cas vull que serveixin per emprendre treballs més importants i acurats, i per validar l'anàlisi històrica dels fenòmens i dels processos educatius en tota tasca de recerca i de recuperació del nostre passat col·lectiu. Per tal de complimentar, doncs, l'objectiu anunciat dividiré el meu treball en tres apartats que de qualche manera vertebran els diversos sentits de la renovació educativa a Inca. Així, tractaré en primer lloc de les aportacions més renovadores que es faran a la nostra ciutat en el món educatiu; a continuació, esmentaré breument el conflicte ideològic i de classes que per causa d'una experiència d'educació popular es va desenvolupar en temps de la segona república, i acabaré fent unes pinzellades del que possiblement sia el mestre amb el qual la renovació educativa a Mallorca aconseguí el seu cim més elevat; em referesc a Llorenç Maria Durà i Coli, nadiu d'Inca.

un home, uns temps, UIB & Ajuntament de Felanitx, Palma de Mallorca, 1994; J. Oliver: Joan Comas i la política educativa de la Segona República, UIB, Palma de Mca. 1985; J. Oliver: L'higienisme escolar a Mallorca, Conselleria de Cultura, Educació i Esports, Govern Balear, 1992; J. Oliver & M. Seguí (Edits): Guillem Forteza, arquitecte escolar, Conselleria de Cultura, Educació i Esports, Govern Balear, 1993; G. Janer Manila: Emili Darder i la política sanitario-escolar de l'Ajuntament de Ciutat en temps de la Segona República. Ajuntament de Palma de Mca. Dpt. de Dinàmica Educativa, Palma de Mca., 1983.

(2). El tema de la formació de les classes socials a Mallorca en relació amb el paper que juga l'educació es pretén analitzar a A. J. Colom & F. Díaz de Castro: Educación y Sociedad a la Mallorca contemporánea. La experiencia institucionista. Caja de Ahorros Colonya de Pollença, Palma de Mca., 1977.

1. LES APORTACIONS RENOVADORES

La presència de l'inspector Capó (3) a la vida ciutadana d'Inca, com un veí més que fou de la Ciutat, al voltant de l'any vint -sobre el 1917 al 1923, més o menys- va fer que Inca tingués un cert protagonisme a les activitats innovadores que sobre educació es varen dur a terme per aquella època, activitats que sempre comptaren amb l'empenta d'en Capó. Podem parlar de les següents fites, al manco en espera de treballs més acurats i sistematitzats.

a). La presència i el contacte d'en Capó amb els mestres d'Inca, tal com s'evidencià amb la reunió que tingué lloc a l'Ajuntament d'Inca el darrer dia lectiu de l'any 1915. En aquesta ocasió, Capó dictà una conferència que informava els mestres de la ciutat dels darrers corrents pedagògics internacionals, al mateix temps que els donava notícia de la celebració de les Escoles d'Estiu i dels seus valors formadors, que des del 1914 tenien lloc a Barcelona. Després de l'acte es va celebrar un dinar de germanor a l'Hotel Domingo. (4)

b). La diada de la llengua catalana, celebrada a Inca el dia 1 de gener de 1916. (5) per tal de contrarestar els greus insults que la nostra llengua rebé en el Parlament a Madrid. Fou presidida per l'inspector Capó, i hi assistiren els mestres i molts d'escolars. Per nosaltres, a més del valor conscienciador que tal fet i participació implica, trobam un altre valor afegit, molt propi del tarannà de l'Escola Nova, i és la participació cívica i pública de l'escola en els temes que afectaven la comunitat. En el cas d'Inca, aquest i altres fets semblants que trobarem, ens indiquen un intent de fer sentir l'escola com a necessitat social.

c). La festa de l'arbre i dels ocells. Si bé es tracta d'una activitat originària de Càceres, els valors pedagògics de la mateixa van fer que en Capó la instauràs a l'illa ben aviat. Fins i tot, moltes entrades i sortides dels nostres pobles que avui presenten un esplèndid arborat, són fruit de la sembra d'arbres que els nins de les escoles feien públicament en el seu municipi. Es tracta, com hom pot veure avui dia, d'un precedent del que ara s'anomena educació ambiental, puix en definitiva es pretenia que els col·legials en primer lloc, i després la població en general, s'adonàs del valor que tenen les aïses i els arbres en tots els ordres de la vida. Molts de pics es feia incidència en els beneficis que reportaven per a l'agricultura, tal com era en el cas d'Inca.

d). Al principi de 1916, els mestres i ciutadans d'Inca podien llegir a la seva pròpia premsa idees tan pròpies del moviment de renovació educativa com les següents: *"La escuela ha de preparar el hombre a cumplir con sus obligaciones sociales"*, o si es vol, *"Las modificaciones de la vida han de traer modificaciones en la*

(3). La presència de Capó com a ciutadà d'Inca està recollida en el meu Llibre sobre Capó ja esmentat a la nota nº 1. Pel que em consta he de dir que no apareix en els cens pertinents de població, si bé tenim testimonis indirectes de l'estada del nostre Inspector a Inca, entre ells, el del mateix Llorenç Durán.

(4). La Veu d'Inca, nº 52 de 25 de desembre de 1915.

escuela, que es preparación a la vida". (6) Aquests dos plantejaments són propis de la pedagogia més típicament renovadora, i de fet, són frases famoses que el pedagog inspirador del moviment renovador, l'americà J. Dewey, havia pronunciat i escrit nombroses vegades, i que de fet, resumeixen un dels punts més essencials de la nova pedagogia, a saber, el valor social de l'escola i la seva utilitat per tal de preparar a l'home perquè pugui viure la seva vida amb plena capacitat i eficàcia. Una escola, aleshores, en conjunció amb la vida social, amb les problemàtiques de la comunitat; d'aquí el gran valor pedagògic i la coherència entre escola i participació a les diades a favor de la llengua o dels arbres.

e). Els "retiros" pedagògics que Capó organitzà pels mestres d'Inca a Lluç, l'estiu de 1917, i que significaren una alternativa de formació a les Escoles d'Estiu catalanes així com una vertadera revolució en les formes de preparació del magisteri illenc. Cal dir que aquests cursets de formació s'iniciaren a l'Ajuntament d'Inca, amb una conferència pronunciada per Joan Capó. (7) Gairebé totes les intervencions es feren en català, com un intent més de normalitzar la nostra escola, que no era sinó una forma d'apropar-la a la comunitat i a la cultura a la qual tenia que servir, idees aquestes molt clares i que formaren part d'un dels vessants ideològics d'en Capó més permanents i afiançats.

f). Cal assenyalar, així mateix, les tasques que la reacció catòlica anava fent a Inca, sobretot mitjançant el Cercle d'Obrers Catòlics, (8) o intent de sindicalisme amarillista que propicià el bisbe Campins. Normalment organitzava conferències, recitals poètics, treballs literaris i exposicions d'obres fetes pels seus socis. També gaudia d'una escola nocturna per joves i adults, i fou qui es preocupà d'organitzar, mitjançant les activitats de mossèn Miquel Fuster, els anomenats *Exploradors d'Inca*, o primera experiència escolta, tot seguint la línia marcada per Baden Powell - l'Escoltisme - i que es considera un dels mètodes més renovadors i consistents de tots els que propicià l'Escola Nova, (9). Així mateix, l'inspector Capó també fou convidat pel Cercle a pronunciar conferències, tal com la que dictà sobre les *necessitats culturals d'Inca*, que malgrat el seu esperit crític va tenir un gran ressò a la ciutat (10).

g). Totes aquestes activitats, i sobretot, la presència i el tracte d'en Capó amb l'Ajuntament va possibilitar que la primera institució cívico-política de la ciutat començàs a implantar una certa política educativa pròpia, o al manco de reforçament de l'escola.

(5). La Veu d'Inca, nº 61 de 25 de desembre de 1915.

(6). La Veu d'Inca, nº 61 de 26 de febrer de 1916. Vegi's en concret el treball signat per L. Fuente i Arec: "La escuela y el progreso social".

(7). Vegi's: A. J. Colom: Joan Capó Valldepadrines, un temps, uns fests, Servei de Publicacions de la UIB, Palma de Mallorca, 1993, a on es fa referència fins i tot bibliogràfica del curs que s'esmenta en el text. Així mateix trobam acurada informació a: La Veu d'Inca, nº 135 de 28 de juliol de 1917.

(8). Sobre el Cercle Obrer Catòlic d'Inca cal consultar l'estudi que aportà Pere Fullana a les Primeres Jornades d'Estudis Locals d'Inca, els treballs de les quals han estat publicats per l'Ajuntament d'Inca, el febrer de 1994.

(9). Consultar: Crònica d'Inca, nº 5 Juny de 1919, i també a Ca Nostra nº 3, abril 1919.

(10). La Veu d'Inca, nº 155 de 22 de desembre de 1917.

Vull fer referència als premis que l'Ajuntament instaurà pels alumnes més brillants de les escoles primàries per valor de 500 pts. així com la seva voluntat de fer-se càrrec de les despeses dels estudis de batxillerat de dos atlots pobres o sense mitjans, els quals serien triats mitjançant un sistema d'oposicions (11). Així mateix, es fa palès l'interès de l'Ajuntament envers l'educació, tal com ens n'adonam, mitjançant una crida del batlle que ordenava els pares de família que recordassin "*l'obligació que tenen d'enviar els seus fills a l'escola, des de l'edat de 5 anys als 12 advertint (sic) que seran multats els pares o tutors qui (sic) infants es trobin pels carrers a les hores de classe*" (12). De tota manera, a on es va evidenciar la implicació de l'Ajuntament amb el millorament de l'educació fou quan aquesta institució aportà l'espai necessari - tot llogant unes quarterades- per tal que l'escola pública gaudís, pel seu ús exclusiu, d'un camp d'experimentació agrícola, ja que es considerava l'agricultura no sols com un saber fonamental pels nens sinó també, i això és el més important, com un sistema actiu d'educació (13).

També cal destacar de manera significativa un altre acte de masses amb gran transcendència escolar i social. Faig referència al *mítin a favor de l'ensenyança* que varen organitzar el batlle de la ciutat el Sr. Ramon Reus i el mateix inspector Capò. Es tractà d'una concentració d'autoritats, mestres i alumnes, que es va fer, en català, al teatre d'Inca, i al qual també assistí, tot representant l'escola dels franciscans, el pare Cerdà. Cal dir que el parlament d'en Capò fou molt crític i clarificador a la vegada, ja que denuncià públicament el fet que dels 800 nins que hi havia a Inca aleshores entre 6 i 12 anys, sols estaven inscrits a les escoles de la ciutat menys de la meitat, exactament 390, la qual cosa feia necessari insistir davant les autoritats i els pares per tal d'invertir aquest costum o tendència. (14)

h). Inca, el 1921, comptava ja amb una escola que desenvolupava un dels mètodes més emblemàtics de tot el moviment de renovació educativa, per la qual cosa podem dir que de forma genèrica, o ben bé concretament, com experiència, el moviment de renovació educativa a Inca fou conegut i aplicat. Faig referència al mètode Montessori, ja que a l'abril de 1921, a l'escola del Convent de la Sagrada Família de les religioses terciàries funcionava una escola montessoriana, que, per cert, en Capò havia ajudat a instal·lar i desenvolupar (15). Aquesta data tan primerenca ens fa sospitar que després de Palma, Inca, fou el lloc on primer s'aplicà Montessori a tot Mallorca. (16)

(11). Ca Nostra, nº 4, maig de 1919.

(12). Ca Nostra, de 6 d'octubre de 1919.

(13). Vegi's, Ca Nostra, nº 23 i 24, corresponents al novembre i desembre de 1921.

(14). Ca Nostra, nº 22 d'octubre de 1921.

(15). Ca Nostra, nº 16, abril 1921.

(16). Confirmam l'afirmació del text a través de A. J. Colom: "Els inicis de l'Escola Nova a Mallorca" a Actes. Segones Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans. Departament de Ciències de l'Educació, UIB, Palma de Mallorca, 1978.

i). A Inca, el 2 d'agost de 1922, tigué lloc una festa infantil de grans connotacions pedagògiques i cíviques, i que ha quedat a la nostra història com un dels esdeveniments pedagògics i de masses més importants. Era el darrer dia de les festes patronals, i la trobada de mestres, autoritats i alumnes començà amb una concentració a la Plaça Major. Els nins duïen banderes nacionals i mallorquines. Duïen també llaços de colors vius, diferents per a cada col·legi. Darrera, hi anaven el batlle, el Sr. Inspector i els regidors. Davant, al lloc de les relíquies dels Sants patrons, hi deixaren rams de flors i alfabagueres. A la plaça de toros es repartiren premis d'un concurs i les típiques ensaïmades. Primerament, actuà l'Orfeo Arpa d'Inca, i a continuació uns 80 nins feren gimnàstica rítmica, dirigits per Ramon Morey, mestre dins l'òrbita de la pedagogia renovadora mallorquina, i assistent a tota activitat que convocava en Capò. Cridà l'atenció per la novetat i bellesa. Acabà la festa amb un parlament del batlle i el cant de l'himne a Mallorca, acompanyat per la Banda Municipal. Òbviament tot això presidit pel Batlle i pel nostre infatigable inspector Capò. (17)

j). Capò publicà l'any 1923, a l'editorial Mallorca (o Ca Nostra), propietat de Miquel Duràn, pare del mestre Llorenç Duràn, el llibre subvencionat per "l'Associació per la Cultura de Mallorca", Inca de Mallorca i ses glòries contades als infants. Es tracta d'una obra que evidencia un nou sentit escolar, centrat ara en la cultura i en l'ambient més proper al nin. Es tracta, en definitiva, d'aportar un tipus d'ensenyament més realista, menys alienador i que integri els alumnes en els valors culturals autòctons. Capò sempre utilitzà formes i maneres per tal de fer una educació nacionalista, tant a nivell lingüístic com a nivell cultural, i per això intentà sempre la utilització escolar de la llengua, la publicació de material escolar amb català, servir de pont entre els mestres mallorquins i del Principat, i, fins i tot, construir escoles amb l'estil arquitectònic que més mallorquí es considerava (el regionalista, que es deia aleshores).

A partir de 1923, amb l'adveniment de la primera dictadura, aquestes manifestacions públiques i lingüístiques acabaren a la força o gairebé per la força. Capò, a més, es reintegrava a Palma a on seria nomenat inspector en cap l'any 1924, després d'un escàndol que afectà l'antic cap de la nostra inspecció. Capò no tenia ja tant de temps, i les seves obligacions s'orientaven ara cap a altres indrets, fonamentalment, dur a terme un pla de construccions escolars que contemplava tots els municipis de les illes. Malgrat tot, encara va organitzar unes diades pedagògiques pels mestres d'Inca i la seva comarca, el 1924, a on es parlà de temes tan novedosos i importants com són ara, la psicologia del nin, l'educació física, moral i intel·lectual, els programes i plans d'ensenyament i les noves perspectives en edificis escolars, tema aquest que com ja queda dit era aleshores del seu màxim interès. Per cert, el 1926, va aconseguir per Inca una escola graduada en sis aules, quatre dedicades

(17). A. J. Colom: Joan Capò Valldepadrines..., Opusc. Cit. Pg. 132,

als nins i dues per nines, essent Inca uns dels primers pobles que, gràcies al pla d'escoles ideat per en Capò, va tenir graduat el seu ensenyament públic.

Falta, com queda dit, un estudi més seriós del paper que Inca jugà en el si del moviment de renovació educativa a casa nostra. Per les notes apuntades crec que val la pena posar-se mans a l'obra, perquè es indubtable que Inca aportà un esplet d'experiències, el coneixement de les quals es fa imprescindible per tal d'assabentar-nos amb major profunditat d'una pàgina important, potser la més important, de la nostra història educativa.

2. UN INTENT REPUBLICÀ DE DEMOCRATITZACIÓ DE L'ENSENYAMENT.

Amb aquesta denominació vull referir-me a uns fets que evidencien el paper protagonista que la Història de l'Educació pot arribar a tenir en la descoberta i anàlisi de la formació de les mentalitats en el si d'una societat. En concret, es tracta de la dialèctica escola pública-escola privada, que com hom sap amagà un enfrontament ideològic que, en el cas d'Inca, podem evidenciar clarament com la oposició entre el pensament conservador i catòlic, i el propi de posicions liberals i més populars. Faig referència en concret al tema del segon ensenyament a Inca, que en temps de la Segona República esclatà en una forta disputa entre l'església, en concret els franciscans del Col·legi Beato Ramon Llull, i les forces republicanes instal·lades a l'Ajuntament, que aconseguiren per la ciutat, i per primera vegada, un col·legi públic -poc després convertit en Institut de segon ensenyament- que impartia gratuïtament els estudis propis del Batxillerat.

Tradicionalment, sols era el col·legi Beato Ramon Llull qui es preocupava per aquests ensenyaments, al manco des del 1925, gràcies als bons quefers del Pare Pere Cerdà i Colom. Òbviament, es tractava d'un centre religiós, sols per nins, privat i, en conseqüència, a l'abast sols d'aquelles famílies que disposaven de prou rendes per invertir part d'elles en la formació dels seus fills; els plantejaments ideològics eren, com és natural, els propis del catolicisme més tradicional, dels quals, evidentment, mai els franciscans es varen amagar: "Recordar que en medio de las grandes evoluciones y sacudidas que han tenido lugar en España durante este período, ellos (los alumnos), gracias al Colegio conservaron inmutables en su corazón el amor a la patria, el amor a sus padres, al trabajo, al deber y el amor a Dios ..." (18).

Els problemes començaren, per l'esmentat centre, amb el canvi polític de 1931, i sobretot amb la legislació educativa de caire Estatal que tenia per objecte anar canviant el panorama educatiu del país. Ja des del maig de 1931, el govern republicà

(18). Vid: El Colegial. Boletín del Colegio del Beato Ramon Llull. Inca. Curso escolar 1930-35, nº 25-27, Inca, 1937. En aquesta publicació es pot veure com les activitats educatives del centre es dividien en religioses, culturals i patriòtiques, la qual cosa ens dona peu per intuir la seva tipologia ideològica.

dictà normes en el sentit que tot col·legi que volia impartir els estudis de batxillerat, havia de tenir el seu professorat amb titulació universitària; així mateix, es va posar com a termini perquè les ordres religioses deixassin la funció docent el dia 1 d'octubre de 1933. Per acabar de completar la situació, un decret de 25 de setembre de 1931 facultava als ajuntaments la possibilitat de sol·licitar la creació de col·legis de segon ensenyament que serien subvencionats per l'Estat republicà. Davant aquest estat de coses, cal dir que, de principi, els franciscans a Inca, de 16 professors, sols en tenien quatre que eren llicenciats (en química, en lletres, en dret i en medicina) (19), per tant era clar el perill que des de diverses perspectives tenia el col·legi de desaparèixer, màxim quan l'Ajuntament d'Inca fou un dels qui demanà a l'Estat la creació d'un d'aquests col·legis gratuïts de segon ensenyament.

Aquesta situació encontrada donà lloc a una "dialèctica escolar" de gran interès per a l'anàlisi ideològica des d'una perspectiva històrica; per una part, les forces socials apropiades al pensament tradicional i per tant al catolicisme, ben aviat arbitraren, ja a partir de 1933, una societat civil -Asociación de Amparo de los Hijos- que no era sinó la reconversió de l'antiga associació de pares d'alumnes de l'esmentat centre i que ara es feia càrrec de l'antic col·legi franciscà; d'aquesta forma, no era ja l'església qui expandia els ensenyaments sinó un grup de ciutadans encapçalats pel metge Sebastià Amengual, que fou nomenat director de la que seria "escola encoberta del franciscans" (20). "D. Sebastian era una excelente persona, médico de la casa y amigo personal del P. Cerdà. Fue sólo director tapadera. Como se ha indicado, el P. Cerdà continuó ininterrumpidamente ejerciendo el cargo, a pesar de las muchísimas dificultades y peligros provenientes de la situación reinante. Al empezar el curso 1937-1938 las cosas del Colegio pudieron volver al estado de normalidad que tenían antes de octubre de 1933". (21)

De tota manera, la reacció en el si del col·legi privat davant els temps difícils que li esperaven, va ésser exemplar; es dotaren de millor professorat, augmentaren el nivell i la qualitat dels seus ensenyaments, ampliaren la seva política de beques, i iniciaren una experiència de cursets d'estiu, en el Mal-Pas, molt en consonància amb el moviment renovador higienista de l'ensenyament a l'aire lliure, a manera de colònia d'estiu, i que era una de les activitats renovadores més practicades en el si de la Pedagogia mallorquina (22).

(19). Tal com es desprén de la lectura dels diversos exemplars de El Coelgial.

(20). Vid. Anuario de los cursos 1975-76 y 1976-77, Colegio del Bto. Ramon Llull. Inca, Mallorca. bodas de Oro, 1925-1975. Pg. 5.

(21). Ibidem, pg. 7.

(22). Les colònies escolars s'inicien a Mallorca l'estiu de 1833, gràcies als bons oficis d'Alexandre Rosselló, aleshores President de la Diputació de les Balears; per una informació més acurada: A. J. Colom: "D. Miquel Porcel i Riera i els inicis de l'activisme educatiu a Mallorca" Centre d'Estudis Gabriel Alomar, Palma de Mca., 1984.

Pel que fa a l'Institut, o col·legi públic de batxillerat, de les lectures de les Actes municipals, al manco a nivell de comissió (23), es desprèn que des del setembre de 1931 hi ha inquietuds per tal de sol·licitar un centre d'aquest tipus a la ciutat d'Inca, sol·licitud que es farà palesa a la sessió plenària del 20 de gener de 1933 (24) i que tingué encertada resposta ministerial puix "La gaceta de Madrid" (25), a 30 d'octubre, nomenava director del Col·legi d'Inca el Sr. Francisco de Sales Aguiló y Forteza (26). L'esmentat centre s'instal·la a l'antic convent de Sant Domenec d'Inca, i ben prest, al segon claustre celebrat, aquest per unanimitat, es manifestà a favor de la seva reconversió en veritable Institut Nacional de Segon Ensenyament (27), amb dependència, doncs, plenament estatal, i autònom pel que fa als estudis, en no dependre de l'Institut de Palma. El Govern Central, que veritablement creia en la seva política educativa de caire popular, acceptà la petició, de tal forma que al segon curs, aquest centre començà a funcionar com a Institut de Batxillerat. Així, el director del mateix comunicava al batlle d'Inca: "Tengo el honor de comunicar a V.I. que por Orden Ministerial del 31 de agosto último (Gaceta de 1 de Septiembre) este centro ha sido ascendido a la categoría de Instituto Elemental de Segunda Enseñanza ..." (28).

No es tracta ara de fer una història puntual d'aquest centre; sols destacar que cada estiu es varen fer obres per millorar el seu habitatge, i per donar cabuda a un creixent nombre d'alumnes, així com per instal·lar una biblioteca i un laboratori de física i química. De l'èxit social d'aquest centre no hi ha dubte ja que de la lectura del seu llibre d'actes (29) sabem que sempre es va concedir matrícula gratuïta a tots els qui la sol·licitaven, i que a l'inici del curs 1935-36 hi havia més de seixanta nins que volien fer el primer curs. Era, indubtablement, un centre amb un tarannà plenament diferenciat al dels franciscans; es tractava d'un centre popular, obert a tothom, sense condicionaments ideològics, gratuït i amb un règim de coeducació; en definitiva, un símbol de tot el que representava la ideologia progressista d'aleshores que, fonamentalment, feia palesa la fe en l'educació com element indispensable de justícia social i d'alliberament dels pobles. És en aquesta idea, d'entendre que la democràcia

(23). Actas del Ayuntamiento. Comisiones permanentes, tomo II, año 1931.

(24). Vid. Actas del Ayuntamiento, Ayuntamiento en Pleno, tomo 5.

(25). Vegi's: La Gaceta de Madrid, nº 304 de 31 d'octubre de 1933, pgs. 744 i 745.

(26). Al següent número de La Gaceta (nº 305 de l'1 de novembre de 1933) es designaven el següent quadre de professors per aquest col·legi del qual estam parlant: Matemàtiques: Antoni Garau Bover; Història Natural: Francesc de S. Aguiló i Forteza; Literatura i Geografia i Història: José M. Benavente García Fanjul; Latín: D. Roque Carnicer Ferrer; Dibuix: Vicente Laciana García.

La Gaceta de Madrid nº 142 de 22 de maig de 1934 (pg. 1223) anomena al Sr. Carnicer, vicedirector y al Sr. Fanjul secretari del col·legi.

(27). segons ofici signat pel director del Col·legi el 10 de desembre de 1933. Vegi's Arxiu de l'Ajuntament d'Inca, correspondència any 1933.

(28). Ibidem, correspondència, any 1934.

(29). Libro de actas del colegio subvencionado de Inca, en el actual Instituto Nacional de Enseñanza Media.

sols serà possible mitjançant l'expansió cultural per via de l'escola, a on es troba l'aportació renovadora de l'institut, que Inca ja va tenir fa ara més de seixanta anys.

Del final no cal dir res. La dictadura ho va tenir clar. El col·legi Bto. Ramon Llull va continuar fent classes de batxillerat, i l'Institut d'Inca fou suprimit l'any 1937. La ciutat sols va poder contar de bell nou amb un centre de formació secundària de caire públic al començament de la dècada dels setanta. L'escola privada triomfava, una vegada més, sobre el dret de tothom a l'estudi, i la reproducció ideològica feia el seu camí, en benefici dels de sempre.

3. EL PROTAGONISME DEL MESTRE DURAN.

La figura del mestre Llorenç Duràn i Colí és una mostra palpable del que ha significat en el nostre país l'exili interior; és, per altra banda, un fill d'Inca que omple una de les pàgines més brillants de la renovació educativa a casa nostra i fins i tot del desenvolupament de la pròpia Pedagogia, vistes les seves acurades i sempre primerenques aportacions, que fan de la figura del mestre Duràn un veritable innovador al llarg de tota la seva vida. Intentaré a partir d'ara una semblança biogràfica amb breus referències a les seves accions renovadores ja que tanmateix no varen tenir Inca, excepció feta d'algunes d'elles, com escenari de les mateixes.

Fill de Miquel Duràn i Saurina, fuster, i de Gertrudis Colí, neix el dos de maig de 1903 a Inca. La seva mare morí ben aviat, quan en Llorenç sols tenia sis anys. El pare omplí el buit mitjançant una tasca abnegada de superació personal que ho durà a deixar el seu ofici i a obrir una llibreria a la qual ben aviat dotà d'una impremta. S'iniciarà en el camp de la poesia i prest començà a desenvolupar una tasca cultural que fou reconeguda i apreciada a tota l'illa i que sempre es caracteritzà pel seu ideari catòlic i regionalista. (30)

En Llorenç s'educà al parvulari de les monges franciscanes si bé ingressà al col·legi de La Salle per fer l'ensenyament primari. Amb bones notes, alternà els jocs amb els amics del barri -Sa Placeta- i amb la lectura, principalment per l'impacte que li causà, de la col·lecció *Obras maestras* al alcance de los niños (31). A la seva joventut descobrí la figura del pare, el seu esforç i les seves relacions amb els intel·lectuals del moment, així com les tertúlies amb Miquel Ferrà o Guillem Forteza. De tota manera, serà un fet fortuït el que determinarà la seva vida; em referesc al fet que Joan Capò es traslladarà a viure a Inca pels anys 1917 ó 1918 i prest entrarà en

(30). Les dades d'aquesta bibliografia estan extretes de A. J. Colom: "Llorenç M. Duran i Colí y sus aportaciones a la renovación educativa mallorquina", en *Educació i Cultura*, nº 5, Palma de Mallorca 1988; A. J. Colom: *Assaig d'història de l'educació a la Mallorca contemporània*, Servei de publicacions de la UIB, Palma de Mallorca, 1991; M. C. Fernandez Bennasar: *Llorenç M. Duràn i Colí* (Inca, 1903). ICE de la Universitat de les Illes Balears, Palma de Mallorca 1985.

(31). Els publicava l'editorial Araluce de Barcelona.

contacte amb el pare d'en Llorenç, puix de la seva impremta sortia L'Ignorància, setmanari a on l'inspector publicava algun article, que vet aquí per on, en Llorenç era l'encarregat de corregir les galerades.

Entre l'inspector i el pare decideixen que Llorenç sigui mestre. El pare pensarà que aquests estudis seran de gran conveniència pel negoci, ja que els mestres formaven part important de la clientela de la llibreria. El mateix Capò el prepararà per a l'ingrés a la Normal de Palma i de fet li dirigirà els estudis, ja que el nostre jove Llorenç féu la carrera com alumne lliure, si bé un dia per setmana assistia a classe, per la qual cosa tingué un tracte bastant continuat amb el professorat, sobre tot amb els qui eren amics d'en Capò o del seu pare (Francisco Bello, Pere Barceló, Josep Ensenyat, Miquel Porcel ...). (32)

Serà durant aquests anys d'estudiant quan Dura, i gràcies a l'inspector Capò, entrarà en contacte, per primera vegada, amb els mètodes i l'esperit de la renovació educativa. Fou el curs 1922-23 quan Capò posà a les seves mans tota una sèrie de papers, apunts, fullets i material divers referits al mètode globalitzat -centres d'interès i ensenyament ideovisual de la lectura- de Decroly, i que havia aconseguit en un dels seus viatges pedagògics a l'estranger. Aquest material fou emprat per Durà per realitzar un treball de curs per a l'assignatura de M. Porcel (Pràctiques d'ensenyament). Així mateix, coneixerà la tasca propagadora que sobre el mètode Montessori duia a terme per aquells anys, el pare Casulleres. (33)

El 1923 acaba els estudis de Magisteri i mentre espera la convocatòria de les oposicions d'ingrés al magisteri nacional treballarà al col·legi Beato Ramon Llull, decidit plenament a exercir el magisteri, fora, doncs, dels desitjos "comercials" del seu pare. El 1925 farà a Barcelona les oposicions aprovant-les amb el número tres; aprofita el viatge per visitar l'Institut Psicotècnic de Barcelona, conèixer Martí Alpera i aconseguir les publicacions pedagògiques de les institucions catalanes. Com que el Ministeri no assigna places als aprovats, continua fent classes als franciscans; fruit d'aquesta experiència és l'obra, que sols veurà la llum uns anys més tard, Enseñando Geografía. (34)

Per fi, el setembre de 1927 ho anomenen mestre de Talltendre, poble avui en dia deshabitat, situat a la vall de la Cerdanya, al Pirineu Català, a més de 1600 m. d'altura i que aleshores sols tenia 120 habitants. És en aquesta escola on inicià, per primera vegada, l'aplicació de la globalització decroliniana; implanta el quadern de rotació i aprofita la situació de l'escola per, quan el temps ho permet, fer passeigs i excursions escolars, amb la qual cosa continua amb la tradició institucionalista, amplament coneguda a Mallorca des de 1879 (35). També serà a Talltendre on aplicà

(32). Vegi's el meu llibre ja citat: D. Miquel Porcel i Riera i els inicis de l'activisme escolar a Mallorca.

(33). A. J. Colom: "Els inicis de l'Escola Nova a Mallorca", opusc. cit.

(34). L. Duran: Enseñando geografía, Impr. Ca Nostra, Inca, 1931.

(35). A. J. Colom & F. Díaz: Educación y sociedad en Mallorca. La experiencia institucionalista. Caja de Ahorros de Colonia-Pollença, Palma de Mallorca, 1977.

als seus alumnes el test de Binet, en la seva revisió de 1912. A part d'això, acaparà el temps en lectures, sobretot de pedagogia experimental i psicologia infantil, així com dels clàssics: Rousseau, Pestalozzi, Froebel ... i també Decroly. Escriurà així mateix algun article que Joan Capò li demanava i que es publicarien a *Ca Nostra*, *El Colegial*, *El Dia Gráfico*, o a *El Magisterio Balear*. (36)

El 1928 es casà amb Magdalena Ordiñana, i després d'un nou curs a Talltendre, tornà per concurs de trasllat a Mallorca, on ocupà, a partir de 1929, la plaça de mestre de Sancelles, proper a la seva llauna natal. Sancelles marcarà, a la llarga, tota la seva vida. El jove Duran, independent en el camp de la política i que, en conseqüència, no cercava suport ni dels conservadors ni dels liberals de J. March (partits predominants en el poble), amb una ideologia definida bàsicament pels seus esforços a favor de l'escola pública, aviat xocà amb els uns i els altres. La seva única participació política consistí en romandre durant dues setmanes en una Junta Gestora de l'Ajuntament de Sancelles, juntament amb homes majoritàriament d'Esquerra Republicana. Després de dimitir-ne, i malgrat les pressions que tingué perquè intervingués de bell nou en la política local (fonamentalment de la Federació Socialista Balear, a través de l'inspector de zona senyor Leal), sempre se'n mantingué al marge i emprà, en tot cas, les forces per aconseguir la construcció d'un nou edifici escolar (que s'inauguraria el 1934), i naturalment per promoure un canvi en la pràctica educativa. Així, no conforme amb el que denominava "pseudoactivisme" de Decroly, i com a fruit de la constant labor de formació en el camp de la psicopedagogia, el 1931, iniciarà l'ampliació del mètode de projectes original de W. Kilpatrick. Tradueix a més a més, el Terman Binet al català, dirigirà colònies escolars i col.labora com a director de la sessió -Estudi del Nen- amb el Museu Pedagògic de Palma. Aquests anys l'escola de Llorenç Duran es converteix en cita obligada a totes les autoritats acadèmiques que visiten l'illa i en l'avantguarda de la renovació educativa mallorquina. (37)

La inauguració d'una biblioteca pública i ambulant amb uns mil exemplars que posà tot d'una al servei del poble, les exposicions dels treballs dels nins, les seves activitats a través de la granja escolar, les experiències soterrades de coeducació, l'ensenyament d'adults, les excursions i els passeigs escolars, els intercanvis amb altres escoles ..., feren de l'escola de Sancelles una vertadera experiència d'escola per a la vida, oberta i transformadora, que realment sorprengué un poble, que com tants d'altres mai no havia imaginat les possibilitats de l'educació. Amb l'arribada de la sublevació feixista, Llorenç Duran era empresonat a Can Mir i acusat segons la causa nº 75 de "conducta irreligiosa i propagandista de izquierdas", càrrecs que

(36). Per exemple: "Una investigación sobre el atraso mental", en *El Magisterio Balear*, Palma de Mallorca, 1928.

(37). Vegi's de bell nou els treballs de A. J. Colom i M. C. Fernandez Bennassar sobre D. Llorenç, ja citats a la nota nº 30.

després en el judici no es pogueren demostrar, fins a tal punt -i això a l'època era una excepció- que el tribunal militar que conegué de la causa hagué de deixar-lo en llibertat. Malgrat tot, això no fou obstacle perquè passés onze mesos entre presidi i treballs forçats en un camp de concentració (38), i perquè, al mateix temps, fos separat del cos estatal de mestres per causes que sempre va desconèixer, ja que mai no va tenir accés als fonaments, ni arribat el cas es feren públics, en què es basà la decisió de la comissió depuradora pertinent.

Davant aquesta situació l'única solució per a Duran era refugiar-se en el negoci familiar i fer-ne la seva forma de vida. Per això intentà impulsar-lo mitjançant la publicació de material escolar que, per cert i en línies generals, tingué un gran èxit, no només a Mallorca sinó també a la resta de Espanya. Així, a partir de 1942, inicià la publicació d'una sèrie de vint-i-sis quaderns per aprendre les operacions aritmètiques que titulà "Dos + Uno". Se'n vengueren uns dos milions, amb la qual cosa, irònicament, un professor represaliat era present a un gran nombre d'escoles. (39)

Publicà també una enciclopèdia -Ingreso- que tingué així mateix una gran difusió. També publicà una *Conjugación de los verbos de la lengua española* (40), així com uns exercicis de geografia i d'història. Curiosament els llibres de text de Llorenç Duran encara que no hi trobem concessions ideològiques als guanyadors, no tingueren problemes a l'hora de publicar-se. De tota manera era sotmès a una estreta vigilància pels membres del falangisme local i fou multat amb una forta suma (10.000 pts) per una infracció de caire administratiu, en publicar en una Guia d'Inca alguns anuncis més grossos del que es permetia en funció de les mides del llibre.

Gràcies a la liberalitat de l'orde franciscana d'Inca, tornà de bell nou a fer classes al col·legi Beato Ramon Lull; primer per afecció i a poc a poc, convencent els directors del col·legi, inicià treballs d'orientació psicopedagògica, essent Inca, en aquest sentit, devers els darrers anys quaranta, el primer indret de les Illes a on s'aplicaren les pràctiques més corrents de la psicopedagogia. Anys més tard li encarregaren l'assessoria tècnica del col·legi, que un temps després s'ampliaria als centres que la mateixa orde tenia a Palma. Com podrà entendre el lector, Duran, no podia modificar les formes de fer escola, els temps no eren apropiats per fer experiències renovadores i actives dins l'aula; s'havia d'actuar amb prudència i fer per tant que les innovacions no transcendissin, per la qual cosa la seva activitat se centrà a racionalitzar i perfeccionar els mètodes tradicionals, així com el material didàctic ... Per altre banda, la psicopedagogia era una forma indirecta d'intervenir sobre la realitat escolar, en defi-

(38). En el magatzem de Can Mir, avui la Sala Augusta, els seus companys eren el metge Maneu i els poetes ultraistes Miquel A. Colomar i Joan Alomar (fill de Gabriel Alomar). A la presó s'inicià en l'estudi de l'alemany, tot aprofundint en la psicologia gràcies a la comprensió dels seus vigilants. El camp de concentració es trobava a Les Salines, a on l'obligaren a construir carretera.

(39). Cal consultar de bell nou els treballs de M. C. Fernandez Bennassar i A. J. Colom sobre la vida i l'obra de D. Llorenç, ja esmentats.

(40). En l'original "castellana".

nitiva, una manera més soterrada i més difícil de descobrir, de continuar l'acció educativa; com devia somriure's en Llorenç quan avaluava els avenços dels alumnes amb el material d'Alexandre Galí ...!

El 1951 serà quan, ja de forma seriosa i sistemàtica muntarà el que serà el primer laboratori escolar de psicologia aplicada a Mallorca, al col·legi dels franciscans de Palma. Començarà aplicant les proves de Terman-Merrill, de Pitner Patterson, les capses de Decroly, el Vietman, aparells per mesurar la velocitat de les reaccions i altres de caire manipulatiu; realitzarà tasques d'orientació professional i introduirà l'aplicació del test de Rorschach, que ja intentà adaptar a nins i adolescents, abans de la formalització infantil -l'anomenat Bero- que publicà anys després en castellà la casa Paidós. Duran tenia una experiència certament interessant en el camp de la psicometria perquè gràcies a la seva tasca en aquesta àrea, un any abans, el 1950, ajudà el Dr. Francesc Secadas a tipificar l'adaptació del test de Thurstone (AMPE) i a fiabilitzar el Decatest, del mateix Secadas, dedicat a l'orientació laboral.

El 1956, Llorenç Duran inicia l'etapa culminant i de plena maduresa de la seva vida professional. És quan ingressa a l'empresa de l'INI, amb seu a Palma, GESA, per organitzar el seu departament de formació i selecció. Això farà que s'iniciï en el camp de la psicologia del treball i de l'organització empresarial, que òbviament no entra dins els nostres interessos purament pedagògics. Cal dir, de tota manera, que a l'any 1958 rep la notícia de la seva amnistia, per la qual cosa ingressa, si bé simbòlicament en el magisteri. Fou destinat a l'escola d'Alp, també a la Cerdanya, a on prengué possessió per sol·licitar el mateix dia, definitivament, l'excedència.

En la seva gestió professional a GESA cal destacar la creació d'escoles per als fills dels obrers (a nivell primari, i més tard amb el batxillerat elemental), escoles d'aprenentatge industrial, de formació de capatassos, i d'obriers en general. A nivell de formació d'adults inicià, el 1966-67, els primers programes realitzats a casa nostra per ensenyança programada(41), i tipifica tests d'instrucció o proves objectives, continua investigant sobre el Rorschach, de la qual cosa és fruit la publicació anys més tard d'un llibre sobre el tema per part de l'editorial Herder de Barcelona(42), i elabora i adapta la carcaterologia de Le Senne, el baby test de Gesell i inicia estudis experimentals sobre els tests de personalitat de Szondi i Rosenzweig i sobre el de creativitat de Wartegg. El 1972 es jubilarà de GESA, si bé continuarà amb activitat professional a través del gabinet psicològic que havia creat el 1969, anomenat TREPSOR, fins l'any 1978(43). Malauradament ens deixà definitivament el 1987.

(41). La secció de Pedagogia de la Universitat de Barcelona, introduí l'ensenyament programat entre el 1964 i el 1966, amb la qual cosa ens podem adonar de la primerenca tasca desenvolupada per Llorenç Duran en aquest camp.

(42). Em referesc a Ll. Duran: Introducció a la pràctica dels Rorschach, Edit. Herder, Barcelona, 1982. Abans s'havia publicat a Palma una edició (1977) que fou presentada a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de les Illes Balears.

(43). Feia selecció de personal per a empreses i banca. També tenia un consultori per fer teràpies individuals.

Com hom pot comprovar l'obra de Duran es capdavantera en qüestions pedagògiques i psicològiques a Mallorca, al manco des del 1929 fins ben entrada la dècada del anys setanta. Tant en el món de la psicologia com en el de l'ensenyament, el seu influx innovador és una constant que arriba fins a les darreres generacions. A més, és un exemple de coherència i de feina, de la que podríem anomenar cultura de l'esforç, que tant es troba a faltar avui dia.

En resum, podem dir que Inca és present a la renovació educativa mallorquina de forma molt diversa, cobrint gairebé tot l'espectre de possibilitats. Contam amb la tasca renovadora a nivell escolar i social, fonamentalment gràcies a l'empenta d'en Joan Capó, que visqué uns anys entre nosaltres; així mateix l'esperit renovador és representat en temps de la República per l'afany en popularitzar l'ensenyament i democratitzar la cultura i l'escola. Per últim, es gaudeix de la figura senyera de la renovació educativa a casa nostra, D. Llorenç Duran i Colí, que innovà tant en el camp de la pedagogia com en el de la psicologia aplicada. Creiem que, vistos els resultats d'aquesta primera aproximació al tema enunciat, es fa necessari reactivar l'esforç investigador sobre el món escolar a Inca. Estam convençuts que també una història de l'escola i de l'ensenyament en general, contribueix a un ple coneixement del nostre passat, d'uns homes, d'un temps i d'unes idees que, si més no, han anat marcant la nostra evolució com a poble.